

KIỂM SOÁT QUYỀN LỰC NHÀ NƯỚC TRONG CƠ CHẾ PHÂN CẤP, PHÂN QUYỀN GIỮA CHÍNH PHỦ VÀ CHÍNH QUYỀN ĐỊA PHƯƠNG CẤP TỈNH

VŨ QUANG TRUNG*

Bài viết nghiên cứu vấn đề kiểm soát quyền lực nhà nước trong cơ chế phân cấp, phân quyền giữa Chính phủ và chính quyền địa phương cấp tỉnh ở Việt Nam hiện nay. Trên cơ sở phân tích sự cần thiết phải kiểm soát quyền lực của chính quyền địa phương trong phân cấp, phân quyền, bài viết nêu các thiết chế kiểm soát quyền lực nhà nước của Chính phủ đối với chính quyền địa phương cấp tỉnh; từ đó, đề xuất một số giải pháp nhằm hoàn thiện cơ chế kiểm soát quyền lực, bảo đảm sự thống nhất và hiệu lực, hiệu quả của nền hành chính nhà nước; đồng thời, phát huy quyền tự chủ, tự chịu trách nhiệm của chính quyền địa phương.

Từ khóa: Kiểm soát quyền lực nhà nước; phân cấp; phân quyền; Chính phủ; chính quyền địa phương.
This article examines the issue of controlling state power within the mechanism of decentralization and devolution between the central government and provincial-level local authorities in Vietnam today. Based on an analysis of the necessity for controlling local government power during the decentralization and devolution process, the paper identifies the institutional frameworks through which the Government exercises oversight over provincial authorities. It then proposes several solutions to improve the power control mechanism, ensuring the unity, effectiveness, and efficiency of the state administrative system while simultaneously promoting the autonomy and self-responsibility of local governments.

Keywords: State power control; decentralization; devolution; Government; local authorities.

NGÀY NHẬN: 16/7/2025

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 23/10/2025

NGÀY DUYỆT: 14/11/2025

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.358.2025.1341>

1. Đặt vấn đề

Trong tiến trình cải cách hành chính và xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam, việc phân cấp, phân quyền giữa trung ương và địa phương được coi là một giải pháp trọng tâm nhằm phát huy tính chủ động, sáng tạo của chính quyền địa phương; đồng thời, nâng cao hiệu quả quản

lý của Nhà nước. Tuy nhiên, để bảo đảm quyền lực nhà nước được thực hiện đúng mục đích, không bị lạm dụng hoặc sử dụng sai mục đích, cơ chế kiểm soát quyền lực giữa các cấp chính quyền là vấn đề then chốt.

*NCS của Trường Đại học Luật Hà Nội

2. Sự cần thiết phải kiểm soát quyền lực của chính quyền địa phương trong phân cấp, phân quyền

Kiểm soát quyền lực nhà nước trong bối cảnh phân cấp, phân quyền là một phạm trù chỉ hệ thống các nguyên tắc, cơ chế và công cụ nhằm bảo đảm quyền lực được ủy quyền hoặc chuyển giao không dẫn đến lạm quyền, trùng lặp trách nhiệm. Điều này vừa là yêu cầu của lý thuyết pháp quyền, vừa là nhu cầu thực tiễn khi Nhà nước trao quyền cho chính quyền địa phương thực hiện nhiệm vụ quản lý công. Khoản 3 Điều 2 *Hiến pháp* năm 2013 khẳng định: “quyền lực nhà nước là thống nhất, có sự phân công, phối hợp, kiểm soát giữa các cơ quan nhà nước trong việc thực hiện các quyền lập pháp, hành pháp, tư pháp”, qua đó, đặt nền tảng pháp lý cho mọi cơ chế phân cấp, phân quyền và kiểm soát quyền lực ở địa phương.

Phân cấp, phân quyền là xu hướng tất yếu trong cải cách hành chính, giúp chính quyền địa phương phát huy tính tự chủ, linh hoạt trong quản lý các vấn đề đặc thù, như: hạ tầng, giáo dục, y tế và an sinh xã hội. Cơ chế này góp phần giảm tải cho trung ương; đồng thời, nâng cao hiệu quả phục vụ người dân. Tuy nhiên, song song với việc trao quyền, cần thiết lập các cơ chế kiểm soát phù hợp để bảo đảm quyền lực không bị lạm dụng, vận hành trong khuôn khổ pháp luật và phục vụ đúng lợi ích của Nhân dân.

Thực tiễn cho thấy, khi chính quyền địa phương có thẩm quyền lớn trong việc cấp phép đầu tư, sử dụng ngân sách hoặc triển khai chính sách phát triển, nguy cơ lợi ích nhóm và thiếu minh bạch có thể gia tăng, ảnh hưởng đến công bằng xã hội và lòng tin của Nhân dân. Do đó, kiểm soát quyền lực ở địa phương là yêu cầu bắt buộc, vừa nhằm phòng ngừa sai phạm, vừa bảo đảm sự liêm chính, công khai trong hoạt động quản lý nhà nước. Bên cạnh đó, kiểm soát quyền lực

còn có ý nghĩa quan trọng trong duy trì tính thống nhất của chính sách quốc gia. Nếu không có cơ chế kiểm soát hiệu quả, việc phân cấp có thể dẫn đến tình trạng “mạnh ai nấy làm”, gây mâu thuẫn giữa các cấp chính quyền, làm giảm hiệu quả thực thi chiến lược phát triển chung của quốc gia.

Theo Điều 12 *Luật Tổ chức chính quyền địa phương* năm 2025 khẳng định: việc phân quyền cho chính quyền địa phương phải được quy định trong luật, nghị quyết của Quốc hội, trong đó xác định rõ chủ thể, nội dung, phạm vi nhiệm vụ, quyền hạn, bảo đảm các nguyên tắc phân định thẩm quyền và phù hợp với nhiệm vụ, quyền hạn của chính quyền địa phương các cấp. Chính quyền địa phương tự chủ trong việc ra quyết định, tổ chức thi hành và tự chịu trách nhiệm trong phạm vi được phân quyền.

Về phân cấp, khoản 5, 6, 7 Điều 13 *Luật Tổ chức chính quyền địa phương* năm 2025 đã cụ thể hóa chủ trương tăng cường phân cấp, phân quyền, phát huy tính chủ động, sáng tạo của địa phương; đồng thời, bảo đảm sự kiểm soát, minh bạch, trách nhiệm giải trình trong quá trình thực hiện. Đây là bước tiến quan trọng trong cải cách tổ chức bộ máy nhà nước, phù hợp với yêu cầu xây dựng nền hành chính hiện đại, hiệu lực, hiệu quả và phục vụ tốt hơn cho người dân, doanh nghiệp. Ngoài ra, các quy định này còn cho phép Ủy ban nhân dân (UBND) cấp tỉnh chủ động đề xuất với các cơ quan trung ương về việc phân cấp nhiệm vụ, quyền hạn phù hợp với điều kiện thực tiễn của địa phương. Điều này giúp phát huy tối đa tính tự chủ, sáng tạo và linh hoạt của địa phương trong quản lý, điều hành; đồng thời, tạo điều kiện để các địa phương phát triển dựa trên thế mạnh và nhu cầu thực tế.

Như vậy, có thể thấy, quy định về phân cấp, phân quyền ở nước ta đã được quy định cơ bản trong *Luật Tổ chức chính quyền địa*

phương năm 2025. Việc phân cấp, phân quyền không chỉ bảo đảm sự linh hoạt, chủ động hơn trong thực thi công vụ của chính quyền địa phương mà còn bảo đảm sự thống nhất của quyền lực nhà nước. Thông qua thanh tra, kiểm tra, giám sát việc thực hiện nhiệm vụ, quyền hạn của chính quyền địa phương được kiểm soát chặt chẽ, ngăn ngừa lạm quyền và bảo vệ quyền lực nhà nước, giữ vững sự minh bạch, trách nhiệm giải trình của chính quyền địa phương.

3. Các thiết chế kiểm soát quyền lực nhà nước của Chính phủ đối với chính quyền địa phương cấp tỉnh

Một là, kiểm soát quyền lực nhà nước của cơ quan thanh tra.

Thanh tra là thiết chế giúp bảo đảm tính minh bạch và ngăn chặn sự lạm dụng quyền lực của các cơ quan hành chính nhà nước. Theo quy định tại *Luật Thanh tra* năm 2025, các cơ quan thanh tra có chức năng giúp cơ quan nhà nước có thẩm quyền thực hiện quản lý nhà nước về công tác thanh tra, tiếp công dân, giải quyết khiếu nại, tố cáo và phòng, chống tham nhũng, tiêu cực; tiến hành thanh tra, tiếp công dân, giải quyết khiếu nại, tố cáo và phòng, chống tham nhũng, tiêu cực theo quy định của pháp luật. Hoạt động thanh tra không chỉ dừng lại ở việc phát hiện và xử lý sai phạm mà còn đóng vai trò tư vấn, hỗ trợ các cơ quan chính quyền địa phương trong việc cải thiện quy trình quản lý và điều hành. Cơ quan thanh tra có thể đề xuất các biện pháp phòng ngừa tiêu cực, tham nhũng; đồng thời, tăng cường ý thức tuân thủ pháp luật của cán bộ, công chức nhà nước. Qua đó, vai trò của thanh tra không chỉ là cơ chế kiểm soát mà còn là yếu tố thúc đẩy hiệu quả quản lý hành chính nhà nước tại địa phương.

Sau khi hệ thống cơ quan thanh tra được sắp xếp lại theo *Luật Thanh tra* năm 2025, hệ thống thanh tra đã được kiện toàn theo

hướng tinh gọn, thống nhất và hiệu quả hơn, góp phần trực tiếp vào việc kiểm soát quyền lực của chính quyền cấp tỉnh dưới sự lãnh đạo, quản lý thống nhất của Chính phủ.

Cơ cấu mới của Thanh tra tỉnh được tổ chức tinh gọn, chịu sự chỉ đạo điều hành của Chủ tịch UBND cấp tỉnh nhưng đồng thời chịu sự chỉ đạo về công tác thanh tra, hướng dẫn nghiệp vụ của Thanh tra Chính phủ. Cơ chế “hai chiều” này thể hiện nguyên tắc phân cấp gắn với kiểm soát quyền lực, bảo đảm cho hoạt động thanh tra địa phương không bị lệ thuộc hoàn toàn vào người đứng đầu chính quyền địa phương, qua đó, bảo đảm được tính khách quan trong việc phát hiện và xử lý sai phạm. Đây chính là công cụ giúp Chính phủ thực hiện quyền giám sát, kiểm tra việc thực thi pháp luật, quản lý nhà nước và hoạt động của UBND các cấp.

Thanh tra tỉnh thực hiện nhiệm vụ thanh tra trong phạm vi quản lý nhà nước của UBND cấp tỉnh. Việc mở rộng phạm vi này giúp thanh tra tỉnh kiểm soát toàn diện hơn hoạt động quản lý nhà nước trong các lĩnh vực nhạy cảm, như: đất đai, đầu tư công, tài nguyên môi trường, xây dựng cơ bản hay phòng, chống tham nhũng. Thông qua hoạt động thanh tra định kỳ và đột xuất, Chính phủ có thể nắm bắt kịp thời vi phạm của các cơ quan, cá nhân ở địa phương, qua đó, ngăn ngừa và xử lý từ sớm các hành vi lạm quyền, lợi dụng chức vụ.

Ngoài ra, thay đổi mô hình chính quyền hai cấp và cải tổ hệ thống thanh tra thể hiện rõ hơn ở việc tăng cường tính thống nhất trong quản lý hành chính. Khi chính quyền địa phương được tổ chức theo hướng tinh gọn, phạm vi điều hành của UBND cấp tỉnh được mở rộng, thì thanh tra tỉnh trở thành “cánh tay nối dài” của Chính phủ để kiểm soát quyền lực một cách trực tiếp, tập trung và xuyên suốt hơn. Nhờ vậy, hoạt động thanh tra trở nên minh bạch và có tính ràng

buộc pháp lý cao hơn, góp phần kiểm soát quyền lực tại địa phương trong bối cảnh vận hành chính quyền hai cấp.

Hai là, kiểm soát quyền lực thông qua hoạt động của cơ quan kiểm toán.

Kiểm toán nhà nước có vai trò quan trọng trong việc kiểm soát tài chính công tại địa phương. Theo quy định tại *Luật Kiểm toán nhà nước* năm 2015, Kiểm toán nhà nước có quyền kiểm toán hoạt động tài chính của chính quyền địa phương, bảo đảm các hoạt động này tuân thủ đúng quy định pháp luật và sử dụng nguồn lực công một cách hiệu quả. Việc kiểm toán độc lập giúp bảo đảm tính minh bạch và trách nhiệm trong quản lý tài chính công, hạn chế tình trạng thất thoát, lãng phí ngân sách nhà nước.

Hoạt động kiểm toán không chỉ tập trung vào việc đánh giá hiệu quả sử dụng ngân sách mà còn có vai trò phát hiện các hành vi tham nhũng, lợi dụng quyền lực để trục lợi cá nhân. Các kết luận kiểm toán phải được công bố công khai để người dân có thể tiếp cận thông tin về việc quản lý và sử dụng ngân sách. Điều này giúp thúc đẩy lòng tin của người dân vào chính quyền địa phương; đồng thời, tăng cường trách nhiệm giải trình từ cán bộ, công chức và cơ quan nhà nước. Kiểm toán nhà nước cũng có thể đưa ra các khuyến nghị cải thiện để nâng cao hiệu quả quản lý và sử dụng ngân sách công, giúp chính quyền địa phương có những điều chỉnh cần thiết để quản lý nguồn lực hiệu quả hơn.

4. Một số đề xuất, kiến nghị

Một là, hoàn thiện khuôn khổ pháp lý. Tiếp tục cụ thể hóa nguyên tắc kiểm soát quyền lực trong *Hiến pháp* bằng các luật, quy định chi tiết về phân cấp, phân quyền, ủy quyền, làm rõ nhiệm vụ, quyền hạn, nội dung được thực hiện, nội dung không được thực hiện, tính trách nhiệm trong mỗi công việc giữa chính quyền trung ương với chính

quyền địa phương. Sau khi ban hành *Luật Tổ chức chính quyền địa phương* năm 2025, mặc dù đã có một số luật được sửa đổi, bổ sung để phù hợp với mô hình tổ chức chính quyền địa phương hai cấp, như: *Luật Thanh tra* năm 2025; *Luật Tổ chức Chính phủ* năm 2025, tuy nhiên, vẫn cần tiếp tục rà soát để sửa đổi đồng bộ, như: *Luật Hoạt động Giám sát của Quốc hội và Hội đồng nhân dân* năm 2015. *Luật Phòng, chống tham nhũng* năm 2018... bảo đảm các quy định phối hợp chặt chẽ, không chồng chéo trong kiểm soát giữa trung ương và địa phương. Bên cạnh đó, đề cao nguyên tắc quản lý các ngành, lĩnh vực kết hợp với quản lý theo các cấp chính quyền địa phương; nhấn mạnh tính sáng tạo, tự chủ và tính chịu trách nhiệm của cơ quan nhà nước tại địa phương.

Hai là, quy định chế tài mạnh mẽ đối với vi phạm của chính quyền địa phương: Hiện nay, nếu HĐND, UBND tỉnh ban hành văn bản trái pháp luật hoặc sai thẩm quyền, việc xử lý chủ yếu dừng ở kiến nghị bãi bỏ. Do vậy, cần nghiên cứu chế tài hữu hiệu hơn. Ví dụ: trao quyền cho Chính phủ hoặc Thủ tướng Chính phủ được tạm đình chỉ hoặc hủy bỏ quyết định của UBND tỉnh nếu xét thấy vi phạm rõ ràng hoặc gây thiệt hại nghiêm trọng. Đồng thời, quy định trách nhiệm bồi thường của địa phương hoặc xử lý kỷ luật người ký ban hành văn bản. Điều này tạo tính răn đe, buộc lãnh đạo tỉnh phải cân nhắc kỹ và tuân thủ pháp luật khi ra quyết định.

Nâng cao tính minh bạch, trách nhiệm giải trình: bổ sung vào các luật chuyên ngành nguyên tắc về công khai thông tin và giải trình của chính quyền cấp tỉnh trước cơ quan trung ương và người dân. Ví dụ, *Luật Ngân sách* cần quy định UBND tỉnh phải công khai chi tiêu ngân sách định kỳ, báo cáo Bộ Tài chính; *Luật Đầu tư công* năm 2024 quy định dự án nhóm A do tỉnh quyết định phải có ý kiến thẩm định của cơ quan trung

ương (bộ) và tỉnh phải chịu trách nhiệm nếu dự án kém hiệu quả. Trách nhiệm giải trình nên được luật hóa thành nghĩa vụ thường xuyên: lãnh đạo UBND tỉnh định kỳ phải giải trình trước HĐND tỉnh và báo cáo Chính phủ về việc thực hiện các mục tiêu, từ đó, tạo áp lực hoàn thành nhiệm vụ. Đây là nền tảng pháp lý quan trọng để thiết lập “vòng kiểm soát bên ngoài” hỗ trợ cho kiểm soát từ bên trong bộ máy.

Ba là, xây dựng cơ sở dữ liệu quốc gia về kết quả thanh tra, kiểm toán, chia sẻ với các cơ quan liên quan để thống nhất xử lý dứt điểm các sai phạm đã phát hiện, tránh tình trạng “đầu voi đuôi chuột”. Ngoài ra, cần quy định thời hạn khắc phục: sau khi kết luận thanh tra được ban hành, UBND tỉnh phải thực hiện kiến nghị trong thời hạn nhất định, nếu không sẽ bị chế tài (có thể đề xuất cần báo cáo Thủ tướng Chính phủ xem xét trách nhiệm chủ tịch UBND tỉnh).

Hiện nay, đã có chỉ số cải cách hành chính và các bảng xếp hạng (PCI về năng lực cạnh tranh, PAPI về hiệu quả quản trị...). Chính phủ nên tích hợp các chỉ số này thành một hệ thống đánh giá chung về hiệu lực, hiệu quả quản lý nhà nước cấp tỉnh, công bố công khai hằng năm để đánh giá xếp hạng địa phương. Cần bổ sung tiêu chí về thực thi pháp luật phòng, chống tham nhũng và sự hài lòng của người dân. Những tỉnh xếp cuối cần được “điểm danh” tại hội nghị toàn quốc, Thủ tướng Chính phủ phê bình công khai người đứng đầu để tạo áp lực cải thiện. Mặt khác, cần khen thưởng kịp thời các tỉnh, thành phố có cải cách nổi bật, qua đó, khuyến khích địa phương lấy hiệu quả phục vụ Nhân dân làm thước đo hiệu quả thực hiện.

Xây dựng các hệ thống giám sát điện tử theo thời gian thực đối với hoạt động địa phương. Ví dụ: Hệ thống giám sát đầu tư công cho phép Bộ Tài chính theo dõi tiến độ

giải ngân từng tỉnh; hệ thống quản lý đất đai quốc gia theo dõi phát hiện tỉnh nào cấp phép dự án vượt quy hoạch... Bên cạnh đó, áp dụng công nghệ Big Data và trí tuệ nhân tạo (AI) để phân tích dữ liệu quản lý (ngân sách, tuyển dụng, cấp phép...).

5. Kết luận

Thực trạng cơ chế kiểm soát quyền lực giữa Chính phủ và chính quyền địa phương cấp tỉnh ở Việt Nam hiện nay cho thấy một bức tranh đa chiều. Bên cạnh những nỗ lực hoàn thiện thể chế và những kết quả tích cực từ hoạt động kiểm soát, vẫn còn tồn tại nhiều hạn chế, bất cập từ cả quy định pháp luật đến tổ chức thực thi. Để quá trình phân cấp, phân quyền thực sự mang lại hiệu quả, cần phải tiếp tục hoàn thiện các cơ chế kiểm soát theo hướng minh bạch hóa, tăng cường trách nhiệm giải trình, đề cao vai trò giám sát của các cơ quan dân cử và xã hội; đồng thời, có những chế tài đủ mạnh để xử lý nghiêm minh mọi hành vi lạm dụng quyền lực. Đây là con đường tất yếu để xây dựng một nền hành chính nhà nước thống nhất, thông suốt, hiệu lực và hiệu quả trong Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam □

Tài liệu tham khảo:

1. Quốc hội (2013, 2025). *Hiến pháp* năm 2013 (sửa đổi, bổ sung năm 2025).
2. Quốc hội (2025). *Luật Tổ chức Chính phủ* năm 2025.
3. Quốc hội (2025). *Luật Tổ chức Chính quyền địa phương* năm 2025.
4. Quốc hội (2025). *Luật Thanh tra* năm 2025.
5. *Kiểm soát quyền lực nhà nước của chính quyền địa phương ở Việt Nam hiện nay*. <https://www.quanlynhanuoc.vn>, ngày 09/4/2024.
6. *Kiểm soát quyền lực nhà nước ở chính quyền địa phương trong xây dựng và hoàn thiện nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam*. <https://kiemsat.vn>, ngày 18/12/2024.
7. *Quốc hội sẽ tập trung giám sát việc sắp xếp đơn vị hành chính, tổ chức chính quyền hai cấp*. <https://nhandan.vn>, ngày 27/6/2025.